ಮೋಹನ ಗ. ಹೆಗಡೆ*

ಕೆಳದಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕು

ವೀರಭದ್ರಮಂದಿರ

ಕೆಳದಿಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ಮಂದಿರ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರ ಮಂದಿರದ ಬಲದಲ್ಲಿ "ವೀರಭದ್ರ" ದೇವಾಲಯ ಇದೆ. ಇದು ೪.೫೭ ಮೀಟರ್ ಅಗಲ ೬.೬೨ ಮೀಟರ್ ಉದ್ದದ ಸುಂದರವಾದ ಶಿಲಾರಂಗಮಟಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಒಳಗಡೆ ಸುತ್ತ ಕೂಡ್ರಲು ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟೆ ಇದೆ. ಒಟ್ಟು ೪ ಅಂಕಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಂದಿರ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಸಿಗುವ ೨ನೇ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨×೪ ಅಳತೆಯ ದೇಶಪ್ರ ಸಿದ್ಧ ಗಂಢಭೇರುಂಡ ಲಾಂಛನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

ಈ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ, ಈಗ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕೆಲ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಇದು ಮೂಲತ: ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯ ಇರಲಾರದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಂಗಮಂಟಪದ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ೨' ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಂಕಣ ಇದೆ. ಪ್ರಧಾನ ಬಾಗಿಲು ಇರುವ ಈ ಶಿಲಾಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಧಾನದ್ವಾರದ ಬಲಗಡೆಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ೫'×೨' ಅಳತೆಯ ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂತ ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆ. ಎಡಗಡೆ ಇದೇ ಅಳತೆಯ ನಿಂತ ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುವ ಶಿಲ್ಪವಿದು.

ಇದೇ ದ್ವಾರದ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ತಲೆಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಶಿಲಾಫಲಕವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಇದರ ಬಲಗಡೆ ಪರಸ್ಪರ ಕೊರಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡ ೨ ಗರುಡಗಳಿವೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಹಣ್ಣನ್ನು ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಗಿಳಿಗಳಿವೆ. ಬಲಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿ ಒಂದೇ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕಚ್ಚಿರುವ ಶೃಂಗಾರಿತ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೂ ಅಂಥದೇ ಗಿಳಿಗಳಿವೆ. ಗರುಡ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಎಡಗಡೆ ೬"×೩" ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ೧, ಆಂತರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೈ ಮುಗಿಯುತ್ತಿರುವ ಗರುಡ, ಬಲಗಡೆಗೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಎಡಕ್ಕೆ ಮುಖತಿರುಗಿಸಿ ನಿಂತ ವೀರಾಂಜನೇಯನಿದ್ದಾನೆ.

ಬಾಗಿಲ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಮಧ್ಯಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ೪"×೬" ಆಳತೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೇಣುಗೋಪಾಲನಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಬುಡದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಗಣಪತಿ ಇದ್ದಾನೆ. ವಿಚಿತ್ರ ಎಂದರೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಇಲಿ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಧಾನ ಬಾಗಿಲಿನ ಎರಡೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ ಭೂಷಿತ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕುಕೈಗಳ ಇವರ ಹಿಂಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಡಮರು ಇದೆ. ಬಲಗೈ ತ್ರಿಶೂಲ ಹಿಡಿದಿದ. ಮುಂದಿನ ಬಲಗೈ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗು ಹಿಡಿದಿದೆ. ಎಡಗೈಗಳು ನಿಂತ ಗದೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇವೆ. ಎಡದ್ವಾರಪಾಲಕನ ಗದೆಯಗಡ್ಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಹೆಡೆಗಳ ಸರ್ಪ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ಬಲದ್ವಾರ ಪಾಲಕನ ಗದೆಯ ಹಿಡಿಕೆ ನಾಗದಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ನಿತ್ಯವೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಒಳಗಡೆಯ ವೀರಭದ್ರನ ಪ್ರತಿಮೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹಣತೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ರೂಪಲಕ್ಷಣ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುವದು ಕಷ್ಟ.

* ಭಾರತಿ ಹೈಸ್ಕೂಲು, ಕೆಳದಿ, ಸಾಗರ-೫೭೭೪೦೧.

ಈ ಅನೇಕ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ರಚನೆ, ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ ಮಂದಿರವು ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಇದಾವ ಶಿಲ್ಪ?

ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹಿಂಗಡೆ ಗೋಡೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಎತ್ತರ ೪'×೨'ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಉಬ್ಬುತಗ್ಗಿನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈ ವರೆಗಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಜ್ಞರು ಇದನ್ನು ವಾಸ್ತು ಪುರುಷನೆಂದು, ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಕೆಳಗೆ ನಾನು ನೀಡುವ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅದು ಅವೆರಡೂ ಅಲ್ಲದ ಊಹಾತೀತ ಬೇರೆಯೇ ಯಾವುದೋ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆದುರಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪ ೩೦" ಅಗಲ ೪೮" ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ದೇವಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ರಕ್ಕಸ ಮೋರೆ, ಎದೆಯವರೆಗೆ ಇಳಿಬಿದ್ದ ಗಡ್ಡ, ೮ ಹಲ್ಲು, ೨ ಕೋರೆ 'ದಾಡೆಗಳಿವೆ. ಕೈಗಳೆರಡೂ ಸೊಂಡಿಲಿನಂತಿವೆ. ಎದೆಯಿಂದ ಟೊಂಕದವರೆಗಿನ ಭಾಗ ಆಮೆಯ ಚಿಪ್ಪಿನಂತಿವೆ. ಎರಡು ಕಾಲುಗಳು ಆನೆಯವು. ಕಾಲುಗಳ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಪಾದದ ವರೆಗೂ ಕುಚ್ಚುಗಳಿರುವ ಬಾಲವಿದೆ. ಇಂಥ ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪದ ಉಲ್ಲೇಖ ಯಾವ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ.

ಇದರ ಎರಡೂ ಕಡೆ ೧' ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳವರೆಗೆ ಇದ್ದ ಚೌಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬಲಗಡೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಒಂದನೆಯದು, ನೃತ್ಯಗಾತಿ. ಎರಡನೆಯದು ಮುನಿಯಿಂದ ಲಿಂಗಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಓರ್ವ ಮುನಿಯ ಭುಜದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗಿಳಿ ಕುಳಿತು ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯುಗಳ ನೃತ್ಯಶಿಲ್ಪವಿದೆ.

ಎಡದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನಿಂದ-ಬಲಮೊಳಕಾಲ ಮೇಲೆ ತಲೆ ಒರಗಿಸಿ ಕುಳಿತ ಸನ್ಯಾಸಿ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕರುವಿಗೆ ಹಾಲು ಕುಡಿಸುತ್ತಿರುವ ೫ ತಲೆಗಳ ಹಸು ಇದೆ. ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಎಡತಲೆಗೆ ಕೈಕೊಟ್ಟು ಕುಳಿತ ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಬಲಭುಜದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಗಿಳಿ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದರಲ್ಲಿ ಎದುರುಬದುರಾಗಿ ಕುಳಿತ ಅವಳಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪಕುರಿತು ಯೋಚಿಸೋಣ : ಪ್ರಪಂಚ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹದ, ಚಂಡೇಶ್ವರ ಮಂತ್ರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲನ ಕುರುತಾದ ಶ್ಲೋಕ ಹೀಗಿದೆ

"ಏಕ ಖಟ್ವಾಂಗ ಹಸ್ತಂ ಭುಜಗ ಪರಿವೃತಂ ಪಾಶಮೇಕಂ ತ್ರಿಶೂಲಂ। ಕಾಪಾಲಂ ಖಡ್ಗಹಸ್ತಂ, ಡಮರುಗ ಸಹಿತಂ ವಾಮಹಸ್ತೇ ಪಿನಾಕಂ। ಚಂದ್ರಾರ್ಧ ಕೇತುಮಾಲಾಂ, ನರಶಿರವಪುಂ ಸರ್ಪಯಜ್ಞೋಪವೀತಂ।ಕಾಲಂ ಕಾಲಾಂಧಕಾರಂ ಮಮದುರಿತ ಹರಂ ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲಂ ನಮಾಮಿ"

ಯಾವುದೇ ಮಂದಿರದ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಅದರ ಹೊರ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲನಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಯ ಪತಿನಾವಯಂ ಹಿತೇನೇವ ಜಯಾಮಸಿ।

ಗಾಮಶ್ವಂ ಪೋರ್ಶ್ವಯಿಟ್ವಾ ಸನೋಮೃಳಾ ವೇದ್ಯಶೇ ॥

ಪ್ರ.ಘಾ.ಸಂ

ನಮಗೆ ಮಿತ್ರನಂತಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಪತಿದೇವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾವು ಜಯಗಳಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆತ ನಮಗೆ ಪುಷ್ಟವಾದ ದನ-ಕರುಗಳನ್ನು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಲು, ನಮಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯ ನೀಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಲಿ ಎಂದು ಹೇಳತ್ತದೆ.

ಮಂದಿರದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗುಂಡುಕಲ್ಲನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೇ ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲನೆಂದು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂರ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲ ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಲಿಸಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಆದಿಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲನಲ್ಲ.

ಈತ ವಾಸ್ತುಪುರಷನೇ?

ಕಟ್ಟಡ, ಕಟ್ಟುವ ಪೂರ್ವ ವಾಸ್ತುಪೂಜೆ ನಡೆಸುವುದು ಹಿಂದೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇದು ವಾಸ್ತೋಷ್ಪತಿಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ(೭.೫೪) ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ವಾಸ್ತೋಷ್ಪತಿ ಎಂದರೆ ಮನೆ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟಡ ಕಾಯುವ ದೇವತೆ ಎಂದರ್ಥ. ಗೃಹಸ್ಥ, ಪಾಲಯಿತೃ ದೇವ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು "ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನ ವಾಸ್ತು ಮಧ್ಯೇತು ಮರ್ಮಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಹೃದಯಮುಚ್ಯತೇ." ವಾಸ್ತು ಎಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ದೇವತೆಗಳು ಅವನನ್ನು ಕೆಡವಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನ ಬಾಗಿಲಿನ ಬಲಪಕ್ಕ ಅವನ ಸ್ಥಾನ. ಕಾಲು ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ, ತಲೆ

ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಒರಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಅವನದು. ಕಟ್ಟಡ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮೊದಲು ಅವನನ್ನುಕುರಿತು ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞವೇ ಆತನ ಆಹಾರ ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮನ ವರ. ವಾಸ್ತು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಹೀಗಿದೆ :

''ವಾಸ್ತುಮೂರ್ತಿರ್ಮಹಾಕಾಯಃ ಕೃಷ್ಣಾಂಗೋ ರಕ್ತಲೋಚನಃ।

ಏಕಾನನ ದ್ವಿಬಾಹುಶ್ಚ ಬರ್ಬರಾಂಗಶ್ಚ ದುರ್ಧರಃ।

ವಜ್ರದೇಹೋ ಸುರಾಶಾರಃ ರಕ್ತಶ್ಮಶ್ರು ಶಿರೋರುಹಃ।

ಈಶಾನ್ಯಮಸ್ತಕ: ಕೃದ್ಧೋ ನೈಋತ್ಯಾಂಗತ ಪಾದಕಃ।

ಕೃತಾಂಜಲಿ ರಥೋವಕ್ತ್ರೋ ವಾಸ್ತುಮೂರ್ತಿ ಪ್ರಕೀರ್ತಿಗತಃ।

ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ

ಈತನ ಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಡದ ಪ್ರಧಾನ ಬಾಗಿಲಿನ ಬಳಿಯೇ ಹೊರತು ಹೊರಗಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪ ವಾಸ್ತು ಪುರುಷನಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಶಿಲ್ಪ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಅದು ಮಂದಿರದ ಮುಂದೇ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಆಧಾರಗಳು ವಾಸ್ತುಪುರುಷನ ಶಿಲ್ಪ ಇದಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಈ ವೀರಭದ್ರ? ಮಂದಿರವನ್ನು (ಶಾ.ಶಕ ೧೪೬೮-೬೧) ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫೪೬-೫೯ರ ಮಧ್ಯೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ೪೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಉತ್ತಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿನಿಂತ ಈ ಮಂದಿರದ ಮೂಲವಿಗ್ರಹ ಯಾವುದಾಗಿದ್ದಿರ ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾಜ್ಞರೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಇದೇ ಗುಡಿಯ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹೊರ ಎಡಗೋಡೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಪದ್ಮಾಸನದ ಒಂದು ದೇವ ವಿಗ್ರಹ, ಬಲದಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಂಜನೇಯ,ಎಡದಲ್ಲಿ ಕೈ ಮುಗಿದು ನಿಂತ ಗರುಡನಿದ್ದಾನೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಡಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿನಿಂತ ಆಂಜನೇಯನಿದ್ದಾನೆ.

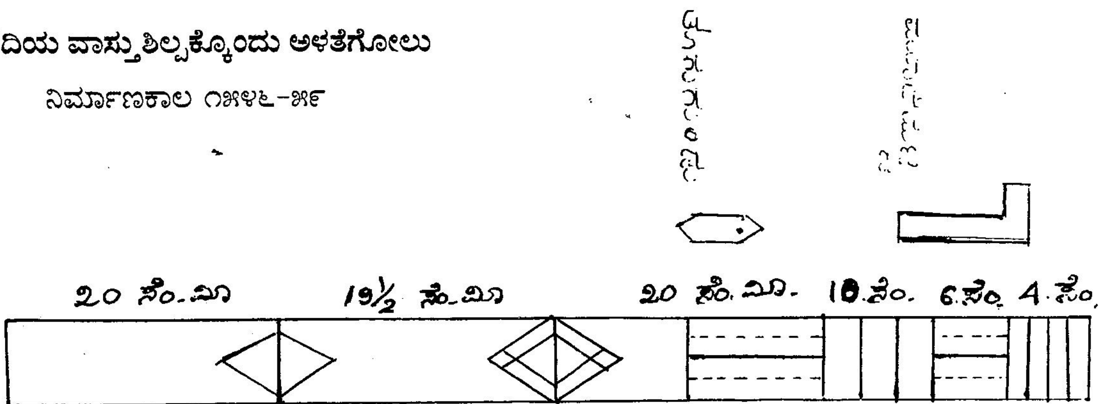
ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶ ಇನ್ನೊಂದಿದೆ.

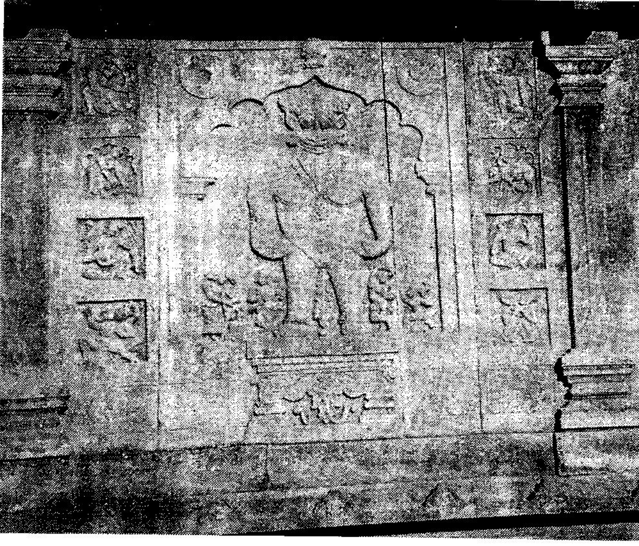
ಕೆಳದಿ ಮಂದಿರ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಬೃಹತ್ ಮರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಇದೆ. ಒಳಹೊಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಬಲಕ್ಕೆ ವೀರಾಂಜನೇಯ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಹೀಗೆ ೧೫-೨೦ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೋದರೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟಕಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗುಂಟ ೨೦-೩೦ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ನಾಗರಕಲ್ಲುಗಳಿವೆ ಇವೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡದ್ದು ಇತ್ತೀಚೆ ಮಾತ್ರ, ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಪೀಠ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅತಿ ಸುಂದರ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಚೆನ್ನಕೇಶವನನ್ನು ಹೋಲುವ ಗರುಡವಾಹನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಈತನ ಒಂದು ಕಾಲು ನೆಲಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಎಡದಲ್ಲಿ ಆಭರಣ ಭೂಷಿತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಇದ್ದಾಳೆ. ಗರುಡ ಶಿಲ್ಪ ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಾಲಂಕಾರಗೊಂಡ ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ವಿಗ್ರಹ ತುಂಬ ಆಕರ್ಷಕರವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಂತು?

ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವೀರಭದ್ರ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಈ ಮೇಲಣ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಮೂರ್ತಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಕೆಳದಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೊಂದು ಅಳತೆಗೋಲು

ನಿರ್ಮಾಣಕಾಲ ೧೫೪೬-೫೯

ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪ ಯಾವುದು?

ಈಗಿನ ವೀರಭದ್ರದೇವರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದುಶಂಕಿಸಲಾದ ಅಲಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಸುಂದರ ಕೆತ್ತನೆಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಪ್ರತಿಮೆ. ಸು. ೧೮" ಎತ್ತರದ ಪ್ರತಿಮೆ

ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬಹುಶ: ಯಾರಿಂದಲೋ ಭಿನ್ನವಾದಾಗ ಕಿತ್ತೆಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೊಂಡಿರಬಹುದು.

ಭೂಮಿಯನ್ನಳೆಯುವ ಅಳತೆಗೋಲೇ ಇದು?

ಈ ವಿಚಿತ್ರಶಿಲ್ಪದ ಬಲಗಡೆ ಸುಮಾರು ೨ಅಡಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಳತೆಗೋಲನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ೩ ಸೆಂ. ಮೀ. ಅಗಲ, ೭೯.೫ ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಆಳತೆಗೋಲು. ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಬಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿನಿಂದ ೨ನೇ ಭಾಗ ೧೯ ಸೆಂ.ಮೀ ಇದೆ. ಮೂರನೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೨ ಅಡ್ಡ ಭಾಗಗಳಿವೆ, ಮೇಲಿನ ಅರ್ಧವನ್ನು ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ೪ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ ನಾಲ್ಕನೇ ಭಾಗ ೩.೫ ಸೆಂ.ಮೀ. ಉದ್ದವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ೩ ಭಾಗ ತೋರಿಸಿದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಉದ್ದವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಸೀಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಸೆಂ.ಮೀಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಪುನಃ ನಾಲ್ಕು ಅಡ್ಡಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದೆ.

ಇದರ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖ ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಳದಿ ಶೈಲಿಯವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಳತೆಗೋಲು ಇದು ಇರಬಹುದೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸಿದರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೆಲವರದು.

೧) ಮೇಲಣ ಅಳತೆ ಪಟ್ಟಿಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ "L" ಅಕಾರದ ಒಂದು ಗುರುತನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಕಬ್ಬಿಣದ ಮೂಲೆಮಟ್ಟವನ್ನು ಬಳಸುವದು ಎಲ್ಲರೂ ಅರಿತ ವಿಷಯ. ಈ ಗುರುತು ಸೂಚಿಸುವದೂ ಅದನ್ನೇ.

೨) "L" ಗುರುತಿನಿಂದ ೨ ಅಡಿ ಕೆಲಗಡೆ ಅಷ್ಟಮೂಲೆಯ ಒಂದು ಗುರುತಿದೆ. ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಅದರ ಲಂಬುವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಬಳಸುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗುಂಡು ಇದಾಗಿದೆ.

ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಇವೆರಡರ ಅಗತ್ಯ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಳತೆಪಟ್ಟಿ ಕೆಳದಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಅಳತೆಯ ಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಶ್ರೀ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನು ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕ. ಈತನ ಶಾಸನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫೪೬-೫೯. ಎಂದರೆ ಈ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹಿಂಗೋಡೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಳತೆಪಟ್ಟಿ, ಉಬ್ಬುತಗ್ಗಿನ ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಕೆತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಸುಮಾರು ೪೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಕೆಳದಿಯ ಅರಸರು ತಾವು ರಚಿಸುವ ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಳತೆಗೋಲನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಶಿಲಾ ಅಳತೆಪಟ್ಟಿ ಮಹತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.